

KOTORMÁN.

A NAP delelőn állott.

Köröskörül, amerre a szem ellátott, a nyár pihegett s augusztusnak ebben az alig neszelő, lomha lélegzésében a meghasadozott föld és az érett gabona illata reszketett. Az égen mozdulatlan hófehér felhők őrizték az örökkévaló időt, lent, a szemhatáron innen és túl a beteljesedett élet roppant öröme hullámozott. A közelben és a távolban cséplőgépek búgtak, kazlak emelkedtek a magasba, valahonnan elnyújtott kiáltás hangzott s utána a munka tompa egyhangúsága mérte a perceket.

Kotormán, a nagyerejű, a cséplőgépnél állott, adogatta föl a kölöknek, Pistának, a kévéket. Az orruk meg a fülük tele volt porral, a veríték odaragasztotta arcukra a levegőben szálldosó pelyvát. Szó nélkül dolgoztak, a nehéz munka szabályos ütemével, az egyik terhet teher után emelve, a másik folyton ügyelve a gép játékára. A karjuk, a derekuk meg a lábuk lassan zsibbadtra merevedett a szűkreszabott mozgástól s a tüdejükben apró tüzeket csiholt a forróság.

Az egyik részes, nem messze a géptől, földnek támasztotta a kaszát, letörölte homlokáról a verítéket és odakiáltott Kotormánnak:

— Hej na! Lassabban! Nem győzi a kölök!

A Kotormán villája megállott egy pillanatra a levegőben és a nagy mahomet-ember fölnézett a gyerekre:

— Nana! — mosolygott.

Ennyit mondott csak s nevetve földobta a kévét.

A gyerek, Pista, szítt egyet az orrán, aztán a markába köpött s durta megint befelé a búzát.

Ebben a pillanatban a masina fölhördült és búgni kezdett. A következő percben járása lassult s a nagy kerék csöndesen megállott.

Kotormán eleresztette a villát, kifújta az orrát, azután fölszólott a gyerekeknek:

— Légyühecc!

A kölök lekeverködözött.

Mire Kotormán, meg ő a kazal mögé értek, a gazda felesége meg a hajadon leány már porciózták kifelé a délebédet. A levest persze csak, kinek-kinek egy bögrével vagy fél szilkével, mert a kemény tarhonya a bográcsban volt, azt illendően körül kellett űlni.

Kotormán szelt a kenyérből és a karajt megfelezte a kölökkel. Magányos, szótalan természetű ember volt, csöndes és borús, mint a téli puszta. Lelkében valami különös, ősidőktől való homállyal, amelyben a távoli dolgok képe halványlott, a messzeség, a világ, az élet megfejthetetlen értelme, amit ő együgyűségében nem tudott fölfogni. Noha negyven felé járt, asszonyt még nem ölelt, bujdosó képzelete még nem lelt hazát, a szíve alatt álmok raktak fészket s mulandó, földi dolog nem zavarta ennek a szunnyadó élet-

nek a csöndjét. Az ösztöne legmélyén megmozdult ugyan néha a vágy, ilyenkor azonban csak örömet vagy fájást érzett és elcsitította magában a szelid háborgást. Nagy és minduntalan kicsordulni készülő szeretete leginkább a gyereket óvta. A kölök másunnan szakadt közéjük s a két árva, a magányos férfi meg az apátlan-anyátlan gyermek nagy egyedülvalóságukban titkon összeölelkeztek. Így simogatták gondolatban egymást s ilyenkor úgy érezték, hogy összeér a kezük és végtelen csend örködik körülöttük.

Csöndesen falatoztak s mire jóllaktak, a kanál is feneket ért a bográcsban.

— Nahát, e jó vót — mondta valaki. — Hála lögyön ezér is.

Kotormán köhintett. Azután, mint aki mindenképen meg van elégedve a dolgokkal, elkente a bajuszt.

A kazlak felől kiabálás hallatszott.

— Mi a, na! — figyeltek föl valamennyien.

Nem messze a cséplőtől a béresgyerek puffította kalapjával az egyik kipányvázott lovat.

— Te!

— Nézd csak, nézd!

— Mi lelt, te! — szóltak rá.

A gyerek rájuk sem bojszintott s tovább verte a lovat.

Kotormán odaszólt Pistának:

— Eriggy mán!

A kölök fölugrott és szaladt.

— Né bánd! — kiáltott lihegve a béresre, ahogy odaért.

Ki akarta kapni a béres kezéből az ostort, a karja azonban csak féltűg lendült, mert ebben a pillanatban újabb ütés érte a lovat s az állat fölhányva hirtelen a farát, két hátulsó lábával kirúgott.

— Te!... — ordított Kotormán és talpraugrott.

Késő volt. A rúgás mellen találta a gyereket, aki nem tudta, hogy mi történt vele. Előre lépett, azután arccal a földre bukott.

Fergeteges káromkodással rohantak oda. Legelől Kotormán. A két asszony egy helyben állva, reszkette javszékelt.

Kotormán odaérve, letérdelt és ölébe emelte a gyereket:

— Pista! Pista te!?... — élesztgette.

A többiek lélegzet visszafojtva várakoztak.

— Hun érte?

— A mellyin...

A gyerek száján véres hab szivárgott kifelé, homloka gyöngyözött s kis melle zihált.

— Szójj mán! Hallod-é!... — rázta gyöngéden Kotormán, majd hirtelen vadul fölhördült:

— Vízet! Hozzanak kendtök vizet!...

Hárman is szaladtak.

Kotormán odatartotta a gyerek szájához a vizeskorsót.

— Möghal! Élő Jézus, mingyá möghal, mán lé is hunta a szömit! — sírángozott hátul az asszony. — Segiccsenek rajta kendtök!...

Kotormán hasztalan erőlködött, háromszor is megbuggyantotta a korsót, de a gyerek fuldokolva visszaköhögte a vizet.

A tanya felől a gazda közeledett.

— Gyűjjék mán! Szalaggyon kigyelmed! —könyörgött felé az asszony, ahogy megpillantotta.

A gazda látta, hogy valami baj van, hát most már kocogásra fogta. — Mi az? ... — lihegett, ahogy odaért.

Az előtte álló két részes hátralépett.

A gazda a kölkökre nézett:

— Hej! ... — bödült el és lehajolt hozzá.

Rápillantott és rögtön látta, hogy odavan. Hirtelen, szilaj harag zúdult föl benne. Most már fizethet, vagy nyomtathatnak lóval, mert cséplővel szombaticg nem végeznek, akkor pedig, ha engedi, ha nem, viszik a gépet. Így lesz, ha megfeszülnek is, mert a gyereket, hacsak nem akarja magára szabadítani a törvényt, be kell vinni a városba, még pedig rögtön. A koci pedig magától nem mén, ahhoz ember meg ló kell, jómaga vagy valamelyik részes, de akárki vagy akárhogy is, aki behajt, az azalatt nem arat, a ló sem vontat, amíg odalesz.

— Melyik engedte? ... — hördült föl, csakhogy szelepet nyisson kínzó gondolatainak. — Melyik gazembőr vót! ...

Nem felelt senki.

Kotormán fölállott és a gazdára nézett:

— Be köll fogni — mondta rekedt hangon.

A gazdában háborgott az indulat. Vessen minden, de a gépet nem vihetik. Kotormánhoz lépett és talpra akarta állítani a gyereket:

— Pista? Te? Hun fáj? Hát csakugyan annyira fáj? Te? ... — szoritotta össze a gyerek két karját.

A kölkök nyöszörgött valamit, de nem lehetett a szavát érteni.

Valamennyien hangtalan, néma megilletődéssel figyeltek. A gondolat, amely szívükről elszállt, nem talált utat s lehullott mellettük a földre. A pusztán, a tanyák és a szalmakazlak körül az élet dalolt és ebben a teli kacagásban, az erőnek és az egészségnek ebben a háborítatlan nagy nyugal-mában idegen és megfoghatatlan volt a halál.

A szomszédban már búgott a gép, az országúton egy üres koci csőrömpölt s a tanya mögött nótába kezdtek a marokverők.

A gazda fogott be.

Az asszony szalmát terített el a kocsiderékban, arra fektették a gyereket. Subával betakarták, aztán a gazda behajtott vele a városba.

Kotormán egész estig szó nélkül dolgozott. Százszor is kihajtott benne a jó remény, nagy és örömteli bizakodását azonban mindannyiszor rögtön elhervasztotta az aggodalom. Az egyik percben maga mellett látta a gyereket, ahogy a kévét átvéve, nevetve lenézett rá és közben tréfásan nyögött az erőlködéstől. De a kép változott, a cséplő mint óriási fekete ravatal sötétlett bele a felhőkbe, tetején a gyerekekkel, aki holtan, mellén imára kulcsolt kezekkel feküdt a dob fölött.

Az ölkerejű ember olyan nyomorultnak érezte magát ebben a tehetlenségben, hogy lassan belesajdult az egész agyveleje. Néma és emésztő vergődésében minduntalan belefogódzkodott valamibe, de a rémület újra meg újra magával ragadta. Leginkább csodára gondolt persze, arra, hogy a gyerek útközben magához tér és megszólal, hogy nincs semmi baja, fordulhatnak vissza, vagy hogy odabent a városban valaki ráteszi veritékes homlokára a kezét, talán épen az a szakállas, aki az ő gyerekkorában az öreg Kardost meggyógyította s most elcsitítja a kölköt is. Nahát, ha az elé kerülne, az talán segítene rajta, mert még ma is tisztán és világosan emlékszik rá, hogy a szakállas úrforma volt, tehát orvos vagy miféle, aki ismeri a bajt.

Éjfélre járt, amikor a gazda megjött és beállt az eperfa alá. Kotormán várta, segített neki kifogni. Nem szólt egyikőjük sem. Amikor Kotormán a lovat bekötötte és visszatért, a gazda megállította:

— Mire möntek kentök?

— A laposba nem maradt sömmi.

A gazda bölintott. A számításban tehát nem esett hiba.

Kotormán szíve hangosan vert. A gazda tudta, hogy nem kérdi, hát fizetni akart a jó hírért.

— Mögmarad... — fordult vissza a pitvarajtóból. — Aszonták, kiheveri. Kotormán mellét olyan nagy meleg öntötte el, hogy zihálni kezdett bele.

— Hm...

Nem is vette eddig észre, hogy milyen világos az éjtszaka s hogy a csillagok úgy ragyognak, mintha valamennyi mondani akarna valamit. Szél meg olyan csöndes jár, mintha angyalok játszanának a kazlak között.

Lefeküdt, magára húzta a subát és nyomban elaludt. Másnap elsőnek ébredt és egész nap dalolva dolgozott. Egész Szent Istvánig, akkorra be is takarították a gabonát.

Aznap a gazda, amikor a részt kiadta, odaszólt neki:

— Maradna kend?

Kotormán a csizmája orrát kezdte vizsgálni:

— Kommencióra?

— Arra.

Kotormán gondolkozott. Csak úgy méltóságból, aztán megszólalt:

— Hátha kigyelmed így jobbnak gondolja, lögyön, nem bánom.

A gazda kezét nyujtott. Paroláztak, ezzel a dolog el volt intézve.

— Az áldomást mög majd mögisszuk...

— Löhet — rántott a vállán Kotormán. — Hanem előbb egy kis elintéznivalóm lönne.

— Na?

— Mőgtrobálnám, hátha kiengednék mán. Öleget vót odabent, hát idáig kitelhetőtt neki.

Már mint a kölöknek, aki innen-onnan negyedik hete feküdt a kórházban.

A gazda nem szólt, csak rábölintott, hogy jó, menjen, aztán otthagyta.

Delet harangozták épen, amikor Kotormán a városba beért. Negyed óra mulva a kórháznál volt. Ott megállott, darabig várt, aztán bebátorkodott. A kerítés mellett kaputos embert látott. Odament.

— Aggyon Isten! — billentette meg a kalap karimáját.

— Aggyon, bácsi!

Kotormán köhintett:

— Mőgkövetöm. A tekintetős orvos urat keresném.

— Én is az vagyok.

— Az?

— Az.

— Nahát, ha az, akkor tudhattya, hogy mi járta vagyok.

Az orvos elmosolyodott:

— Nem én, bátyámuram, amíg meg nem mondja.

— A gyerek végett gyüttem vóna...

— Melyik gyerek végett?

— Akivel az a baj esött. Akit mögrügött a lö.

— A Bagi Pista?

— Az a. Az a neve.

Az orvos az egyik épület felé mutatott :

— Nahát, akkor siessen kigyelmed, mert épen az imént láttam. Meggyógyult, tegnap már meg is kapta az obsitot.

Kotormán megindult. De csak néhány lépést tett, akkor hirtelen megállott. A kölök már jött is kifelé.

A gyerek, ahogy megpillantotta, azt hitte, káprázik a szeme és csaknem elsikította magát :

— Mihály bácsi !... — kiáltott odafutva. — Mihály bácsi !... — tárta ki önkéntelenül a karjait.

A nagy ember nem tudott szólni. A gyerek arca megsápadt, megnyúlt, a fél válla pedig megroskadt.

— Na !... — szakadt föl végül is belőle. — Té vagy?...

— Én vagyok... — lelkendezett a gyerek.

Ennél többet nem tudtak mondani s a karjukban maradt ölelés hirtelen fájni kezdett. Néhány pillanatig így maradtak, azután Mihály megszólalt :

— Nahát, akkor mőnnyünk... .

Megindultak.

Kotormán csak most látta, hogy a gyerek nemcsak púpos, hanem fél lábára sánta is. Csak úgy, a kalap alól lesett rá, nem akarta, hogy az észrevegye, hogy figyel. Nem tudta, hogy mi történt hirtelenében vele, valahogy azonban úgy érezte, hogy a teste kihült, mintha a vér elcsordult volna benne s a lábai alatt mozog a föld. Olyan kietlen fájdalom szoritotta össze a szívét, hogy a dolgok összezavarodtak benne s a kórház, a gyerek, meg az, hogy itt van, mind álomnak tűnt fel, amely körül, lent is, fönt is sülyedő határ feketéllik.

A kölök szó nélkül haladt mellette, gyermeki ösztönével megérezte, hogy a Kotormán lelkében világ sülyed lassan alá.

Igy érték ki a városból. Akkor Kotormán megszólalt :

— Möglőnni mög möglőszünk így is, ha mán a Teremtő így akarta... .

Ennyit mondott csak, de a gyerek elérte a szót. A szívéte meleg öntötte el, szerette volna a Mihály nagy jóságát már most megköszönni, hogy ne féljen, a dolgot azért ő így is bírja s nem fogja élni a készet, de nem tudta sehogysem elkezdni, hát inkább hallgatott.

Hanem hát akárhogy is törte magát, többé nem a régi volt. Őszre árnyékká fogyott s már csak szédelegve dolgozott. A gazda látta, hogy a szerencsétlen, bármit csinál is, csak bajoskodik, hát a Mihály kedvéért könnyebb munkára fogta.

Igy telt az idő.

Kotormán kettőjük helyett dolgozott, a kölök pedig elgyüszmélte a napot, legtöbbször csak az estét várva, hogy kiülhessenek a kazlakhoz, hallgatni a mély és titokzatos éjtszakát.

Sokszor hajnalig is elvirrasztottak.

— Hej !... — sóhajtott ilyenkor Kotormán, fölnézve a csillagokra. — De kögyetlen szépen ragyognak... .

— Szépen... — mondta a kölök és hátranyúlt a tambura után.

A szerszámot keresztbefektette a térdén, eligazította, aztán csöndesen belekezdett a dalba. A keze alig járt, balját épen csak hogy sétáltatta a húron, jobbával pedig a dalladzót billegtette. A nóta eleinte csak tapogatód-

zott, mintha nem merete volna otthagyni a kazlakat, később azonban, szárnyra-
kapott, belepanaszkodott a csöndbe, utat tört magának a csillagok felé, azután
hirtelen elhalt s eloszlott a megzendült éj'szakában.

Jóformán és igazi vágyuk szerint csak ennek éltek. Az éjtszakának,
amikor kigyulladt fölöttük az ég s a kutak, kazlak és tanyák mögött árnyékká
sűrűsödött a csönd. A lelkiük ilyenkor kinyílt s földhözragadt, veszendő árva
életük fölsajdult nagy vágyakozását elbocsátották a mindenségbe, amely
roppant szívére ölelve őket, beleveszítette mindkettőjüket a semmiségbe.
Bátortalan képzeletük, amely leginkább kihunytt világok tengerei fölött bo-
lyongott, ilyenkor lelket lehelt az alvó csodákba és benépesítette körülöttük
az éjtszakát.

A kölök vagy tamburázott, vagy dalolt, ahogy Kotormán kívánta,
aki néha odaszólt neki :

— Azt — mondta — azt a bazsaruzsást, de csak úgy, csak té mondd !

A kölök letette a tamburát a földre, hanyattfeküdt, karjait a feje alá
gyúrte és halkán belekezdett a nótába :

*Búza, búza, búza, de szép tábla búza,
Közepibe nyílik egy szép bazsaruzsa,
Ha én el találok mönni,
Ki fogja azt léaralni . . .
Búza, búza, búza, de szép tábla búza.*

Az egyhangú fájdalmas dalt, amelyben az egyedülvalóság sirt s amely-
ben a pusztá elborult, örök csöndje altatgatta a magányosság bujdosó báná-
tát, a gyermek gyenge és vékonyka hangja mint harmatot hullatta szét,
telehintve vele az egész holdfényes éjtszakát.

Kotormán hajnalokig elhallgatta a gyereket és sokszor úgy tűnt fel, hogy
Julis, a leány, ott ül a szérúnél a földön és csöndesen mondja a kölök után
a nótát. Julis, Jánosnak, a másik cselédnek a hajadon leánya volt, sugár,
mint a jegenye, acélos, mint a búza, fehér és illatos, mint a tulipán. Kotormán
egy idő óta gyakran szembetalálta magát vele, de csak úgy, gondolatban
persze, leginkább olyankor, amikor a tanya közelében dolgozott. Hol a vetés
szélén, egészen közel, hol a jegenyék iránt, a messze távolban, hol meg éjjel
a hold udvarában tűnt föl előtte a leány és ilyenkor sokáig nem mert meg-
mozdulni. A látomás természetesen csak pillanatig tartott s valahányszor
lehúnyta a szemét, hogy maradásra bírja, a leány mindannyiszor rögtön
eltűnt. Egy éjjel azután álmában megfogta a kezét :

— Julis . . . — mondta neki.

A leány rámosolygott, azután elszaladt.

Mihály remegett, amikor reggel fölébredt. Délben az istálló előtt a leányba
ütközött. Egyszerre elhagyta az ereje, a torka hirtelen kiszáradt. Szédült,
forgott vele a világ. A kábulat azonban csak pillanatig tartott, mert nyom-
ban utána egész testében zajlani kezdett a vér.

— Hát té? . . . — riadt a hatalmas ember ijedten a leányra.

Az ránézett, elvörösödött és gyorsan hátralépett :

— Ejnye, de mögijesztött kend . . .

Mihály el akarta kapni a kezét.

— Nézd csak, nézd ! — szólt rá szégyenkezve a leány. — Csak tán
nem gyüött rá kendre is a bologya? . . .

Mihály szólni akart, de a torka összeszorult.

Julis darabig várt, azután hangosan elkacagta magát. Nevetve ment a kútig, hogy vizet merjen. Amikor a vödört fölhúzta, odakiáltott Mihálynak :

— Hát azért nem köll mingyá sóbálvánnyá válni!

Szerette volna, ha Mihály utána szalad, hát fölkapta a vödört s futott befelé a pitvarba. Az ajtóból elfulladva visszafordult, hanem Mihályt most már hasztalan kereste, az közben bement egy istállóba. Másnap már ő leste meg az embert s amikor látta, hogy az az ő körül foglalatoskodik, kiment a kúthoz. Mihály háttal állt hozzá, Julis tehát fölhasználta a kedvező alkalmat és a vödört hirtelen leakasztva a rúdról, a tartószőget elhajlította.

— Hát ezzel mög ugyan kinek vót baja? — zsörtölődött, hogy Mihály meghallja.

Az ember megfordult :

— Mi a, na?

A leányt egyszerre meglepte a forróság :

— Valamelyik kölök kiakasztotta a vödört, oszt nem tudom visszatönni, mert utána görbült a szög is.

Mihály odament. Kiegyenesítette a szeget és beakasztotta a vödört. A leány látta, hogy a keze remeg.

Hanem az ember nem szólt.

De este, amikor a többiek lenyugodtak s a tanya elcsendesedett körülöttük, rögtön, már előljáróban a bazsarúzsás nótát akarta. A kölök először tamburán verte ki, aztán eldalolta.

— Na hát, ennél szöbben egyik sé mondja! — szólt Mihály. — Ugyan ki csinálhatta, hogy így eltrafálta.

A kölök Mihályra nézett és elhallgatott. Nem tudta, miért, de hirtelen nyugtalanság fogta el s valami szorongásfélét érzett. El akarta csitítani magában a furcsa félelmet és egy másik dalba kezdett.

— Hm... — szólt Mihály. — Hát ez mán mögén más!

Más. Vagyis nem a bazsarúzsás. Mert olyan nincs több. De miért? — villant át éles fájdalommal a kölkön. Azelőtt sohse mondta Mihály, hogy ez a nóta a legbeszédesebb s hogy a többi az más.

A sejtés, mint ijedt madár, csak fölrebent benne, azután elszállott, hanem ő azt már nem látta, hogy hová. Nem is gondolkozott a dolgon, amikor később lepihentek, behúzta a fejét a suba alá, hogy hamarabb meglepje az álom. Hasztalan erőlködött azonban, nem tudott elaludni, minduntalan rajtakapta magát, hogy a szíve verését figyeli. Pirkadt, amikor végre elaludt.

Másnap Mihály trágyát hordott.

Julis nem tudta, hogy merre jár, úgy déltájban odaszólt hát a kölöknek :

— Hát Mihály bátyád?

— Hord — felelt a gyerek.

A leány szólni akart, de tétovázott, majd hirtelen meggondolta magát és otthagya a gyereket.

A kölök követte tekintetével és egyszerre ürességet érzett a szíve alatt. Ugyanaz a bizonytalan, halvány remegés járta át, mint akkor este, amikor Mihály a bazsarúzsás nótát dicsérte. Váratlanul megszédült. A melle járnai kezdett és kitágult orrlíakkal szívta magába a levegőt. A közeli veszély verte föl benne az állati, ősi ösztön éberségét. Napok óta sirás fojtogatta. Az éjjel azt álmodta, hogy Mihály nincs mellette s holt anyjával üzente, hogy

máshova szegődött el, de nem tudja megmondani, hogy hova. Hát most, a történetek után, egyszerre megvilágosodott benne, hogy Mihály magára akarja hagyni. Hirtelen fájdalomában nem tudta egymás mellé illeszteni a dolgokat s azt érezte csak, hogy elborul körülötte a pusztá, az ég és a föld s ő egyedül áll és nem hallják többé kétségbeesett kiáltó szavát.

Hetekig hurcolta magát a rettegést, akkor egy napon megbizonyosodott. Mihály a jézusi vásárról keszkenőt hozott Julisnak. Szentgyörgy-nap előtt voltak éppen, hát egy este fölsóhajtott :

— Nahát, hónapután kitelik.

— Ki — felelt Mihály. — Oszt jó is.

— Jó?

— Jó.

A kölok térde tompán dobolt a földön.

— Tán máskép gondolta kend?

— Máskép. Ha igaz, hát akkor most már a magam kezire.

Nyilvánvaló tehát, hogy Mihály nem marad. A maga embere lesz. Lehet, hogy már házat is vett, hogy vihesse Julist.

A kölokben láng csapdosott.

A csontjait égette s a gyilkos hőség a tarkójában zszibongott. Lábát meg a karját görcs merevítette és emésztő vágyat érzett, hogy vért ontson, ordítson s azután levágva magát, belemarjon a földbe. A következő percben azonban váratlanul elgyöngült s a lelkében nyomban rá őszi eső eredt meg.

Hajnalig szepegeve sirdogált, aztán elaludt.

Harmadnap maga is ott volt, amikor Mihály odaállt Julis elé :

— Az idő lételet mönni köll... — mondta az ember.

A leány megrezzent :

— Elmén kend?

— El.

Julis a kötője sarkát fogta, lehajtotta a fejét, úgy suttozta :

— Az én Istenöm álgya hát mög kigyelmedet...

Mihály szítt az orrán, aztán nyujtani akarta a kezét. A leány fölnézett rá s odaroskadt a mellére.

— Na... — fogta föl Mihály.

— Möghalok, ha itt hágy kend... — zokogta a leány, majd hirtelen magához térve, kibontakozott az ölelésből.

Mihály nem eresztette el a kezét :

— Né rijj na!... — csitította.

Julis mögött már ott állt az apja meg az anyja, Mihály mellett pedig a gazda.

— Nahogy ezt is mögengedte a Mindönható érni... — hálálkodott hátul az öregasszony.

Több szó nem is esett.

Mihály délután beballagott a városba, hogy eligazítsa a sort. A kis házat, amit nemrégiben megtakarított vagyonszájából vett, rendben találta. A többit rábizta Tápaira, aki vőfélynak ajánlkozott és már kiismerte magát az ilyesmiben.

Negyedik hétre megtartották a lakodalmat s hárman, Mihály, az asszony meg a kölok behurcolkodtak a kis házba a városba.

Két hónapig ment valahogy a dolog, akkor, nyár előtt, egy este a kölök megállította Mihályt:

— A tamburát mög jó lönne mögreperálatni, mert elhasadt.

— El?

— El.

Mihály darabig gondolkozott, azután befordult a pitvarba. Egész nap odajárt dologba, hát úgy gondolta, hogy a tambura egyelőre maradhat úgy, ahogy van.

A kölök Mihály után bámult és szemei előtt lassan elhomályosult a világ. Szó nélkül, forró kábulatban ténfergett egész nap a ház körül, este pedig, ahogy a nap leáldozott, lehúzódott az eresz alatt a vacokra.

Lám, kezdte fektében egymás mellé illeszteni gondolatait, az apja meg az anyja, milyen más, azok kint nyugszanak a temetőben. Milyen jól esik őket néhanapján megsiratni. Ha akkor, amikor a ló megrúgta, ha akkor meghalt volna, Mihály azóta bizonyosan nem egyszer gondolt volna rá és fél éjjel is elringatta volna olykor-olykor szívében a rá való emlékezőst. De nem halt meg, él, ő is, Mihály is, itt vannak mindaketten s egészen bizonyos, hogy ez az oka, hogy megváltozott körülöttük a világ. Azelőtt hallgatott körülöttük minden, most meg, ha ránéz, nevetve bölíntgat még az eperfa is, ha pedig föltekint, kacágyva integetnek lefelé a csillagok s a hangja sem téved el egy idő óta az éjszakában.

Megborzongott.

De hiszen — gyötrődött tovább — egyedül rajta múlik, ha akarja, akár rögtön itthagyhhatja az udvart, a házat, a földet s ha elbujdosik, ismét a régi, mély és titokzatos ég tárja ki fölötte örökre bezárult kebelét. Forróság gyuladt ki benne s a tűz lassan bevilágította és áthevítette egész bensejét. A parázs először a két sarkát égette, majd följebb haladt a lábszárain, a tarkójánál aztán megállott és lassan szétterült. A veríték is kiverte, föl-főllált, riadtan tekintett körül, aztán levágva a fejét, belefúrta a subába.

Más volna, nyögött, ha megint magukra maradnának, ő, meg Mihály, ha kiszáradna az eperfa, összedülne a ház, kiveszne a kert s csönd borulna ismét a végtelen nyugalom fölé.

Égette a vacok. A füle zúgott s fogai összekocogtak. Fölugrott és belekémlelt a sötétségbe. A ház mély álomba borulva aludt. Megfeszítette karjait és nesztelenül leereszkedett a vacokra. Négykézláb lopódkodott a pitvarig s odaérve, az ajtóban pillanatra megállott.

Nem mozdult semmi.

Betapogatózott s a következő pillanatban leemelte a katlanról a masinartartót. Visszamászott s kint talpra állva, futni kezdett. Öt perc alatt boglyát rakott az istálló mögött s amikor a szalma elérte a nádfedelet, alól meggyújtotta.

A szalma pillanat alatt lobbót vetett s a láng a következő percben bekapott a tetőbe. A vörös árnyék megvilágította az udvart, majd fölfelé, a magasnak vette útját és előntötte haragját a kigyulladt fellegeken.

A kölök csörtetve menekült.

Amikor a vasúti töltéshez érve visszafordult, már vörös volt mögötte az egész határ s a hirtelen föltámadt szél örvénylő forgással zúgatta fölötte a félrevert harang kísérteties kongását.

Mihály, jöllehet idejében felverte a veszedelem, a pusztító tűzzel szemben semmit nem tehetett. Öldöklő dühvel harcolt a vésszel, az azonban nem engedett s reggelre üszök és hamu feketéllett a ház helyén.

Nem a viskó, élete omlott össze. Húsz esztendő igába tört munkája, reménysége és beteljesült hite, amellyel férfikorát és késői öregségét ültette és támasztotta körül.

A kölökről sem ő, sem az asszony nem szólt. Tudták mind a ketten, hogy amit csinált, mért tette.

Az idő azonban haladt s egy napon megdőrdült Mihály csákánya alatt a föld. Legelőbb a házzal készült el, aztán az istállóval, végül az óllal s őszre tető alá került mindahárom épület. Mire pedig lehullott a hó, lassan még az emléke is elhalványodott a pusztulásnak.

Aratáskor a gazda fogadta föl részre s hogy Julis verte utána a markot, az élet, amit ketten kaptak, fölösnek mutatkozott, Mihály tehát cséplés után eladott valamicskét a gabonából és az árán két malacot állított be az ólba.

Amikor aztán Mihály karikát húzott a két süldő orrába, Julis nagy gyönyörűségében fölfohászzkodott:

— Hej! — mondta. — Ha mögsegítene a Teremtő...

Lóra gondolt, ha annyira vihetnék, hogy Mihály egy szürkét ragasztátna az ősi vásáron.

Nem kellett még addig sem várniok. A gazda még fagy előtt beállított:

— Aggyon Isten! — mondta. — Nahát mire végzitek?

Az asszony egészen odavolt a nagy tisztességtől, betessékelte a gazdát a tiszta szobába. Keveset beszéltek, aztán a gazda Mihállyal kiment, hogy körülmustrálják a portát. Jó órát elgyüszméltek, akkor a gazda bekiáltott Julisnak:

— Hun vagy, na?

— Itt vagyok! — szaladt ki Julis. — Hát mán mén kigyelmed?

— Mék — felelt a gazda. — Este lössz.

Mihály kikísérte a kapuig.

A gazda kint az utcán még egyszer megállt és a földet kezdte vizsgálni:

— Ló kéne kennek... — szólt.

— Az — felelt Mihály.

A gazda darabig várt, aztán fölnézett:

— Úgy gondoltam, hogy a Badár mögfelelne. Oszt az árát mög majd lédolgozná kend.

A Mihály szívében hirtelen források fakadtak.

— Kigyelmed tuggya — szólt remegő hangon. — Möghálálni mög bizonyosan möghálalom...

A gazda indult:

— A keddi piacra majd begyüvök... — szólt még vissza, aztán a kocsihoz lépve, fölhágot.

Julis egy héten át majd csak mindennap megsiratta a nagy szerencsét.

Kocsijuk volt, hát az nem okozott gondot. Ami pedig a lovat, Badárt illette, bevált, csikónál, kettőnél is többet ért.

Lassan így vált valóra minden számításuk.

Elkövetkezett december is s a tél meghozta a havat meg a fagyot.

Meg még valaki mást, akit Mihály is, Julis is régóta szívszorongva vártak. Az új életet.

A gyerek reggel született, estig visitott, akkor megcsendesedett.

Julis körül mennyország mosolygott és félálmában földöntúli boldogsággal ölelte magához magzatát. Mihály az asztalnál ült és hallgatta a csönDET, amely percegve mérte az örökkévaló időt.

Éjfél felé Julis fölriadt:

— Ugat a kutya... — szólalt meg halkán, Mihály felé fordítva a fejét. Mihály, hogy megnyugtassa, fölkel és kiment.

Kint a téli éjszaka zengett és az égen fehér párákat hajtott maga előtt a szél. Az udvar közepén a kölök, Pista állott.

— Té vagy?... — meredt rá Mihály.

— Én — felelt a kölök.

Mihály nézte.

A gyerek arcán barázdát hasított az idő s kis teste reszketett a rongyok alatt.

— Gyere... — mondta rekedt hangon Mihály és megfordulva belépett a pitvarba.

A gyerek követte. Bent a szoba közepén megállt.

— Álszik... — mutatott az ágy felé, az asszonyra Mihály. — Újj lé!

A kölök leült az asztal mellé a kanapéra.

Mihály kiment, kint a pitvarban megkereste a tejet, majd szelt a kenyérből és visszatérve, letette a köcsögöt meg a kenyeret a gyerek elé az asztalra.

— Tej mög kenyér... — mondta és leült az asztalhoz, szembe a gyerekekkel.

Kint az égen tovább ragyogtak a csillagok.

Bibó Lajos.

MEGNÉMULVA.

*Meddő napok bús sivatagja,
Szélhordta elvesző nyomok;
Kiszáradt a dalok patakja,
Fölitta végkép a homok.*

*Rám, roskadt vállam nem kímélve,
Kor és gond kettős terhe ül,
S lelkem a hangtalan vak éjbe
Örökre némán elmerül.*

*Ha fenn, a fényes égi pálya
Magas zenitjén jár a nap,
Úgy tetszik, ormán mintha állna,
Azt véled, folyvást fennmarad.*

*De ha leszáll járadt-unottan
A napnyugoti dombokig,
Már szinte szemmel látni ottan,
Gyorsan amint alábukik.*

Vargha Gyula.